

Sygn.akt III AUa 871/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 lutego 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Alicja Sołowińska (spr.)

Sędziowie: SA Dorota Elżbieta Zarzecka

SA Sławomir Bagiński

Protokolant: Magda Małgorzata Gołaszewska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 14 lutego 2019 r. w B.

sprawy z odwołania K. K.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

o zwrot nienależnie pobranego świadczenia

na skutek apelacji wnioskodawcy K. K.

od wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku V Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 31 października 2018 r. sygn. akt V U 770/18

oddala apelację.

SSA Sławomir Bagiński SSA Alicja Sołowińska SSA Dorota Elżbieta Zarzecka

Sygn. akt III AUa 871/18

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. decyzją z 2 lipca 2018 r., wydaną na podstawie art. 138 Ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2015 r., poz. 748) oraz art. 84 ust. 1, ust. 9 i ust. 11 Ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, stwierdził, że K. K. pobrał nienależne świadczenie za okres od 1 maja 2017 r. do 30 kwietnia 2018 r. w łącznej kwocie 9 044,70 zł tytułem renty z tytułu niezdolności do pracy, i zobowiązał go do zwrotu wskazanej kwoty.

Odwołanie od tej decyzji wniósł K. K.. Twierdził, że organ rentowy niezasadnie orzekł o obowiązku zwrotu nienależnie pobranej renty z tytułu niezdolności do pracy za okres 1 maja 2017 r. do 30 kwietnia 2018 r., bo organ rentowy został przez niego powiadomiony o pobieraniu emerytury z KRUS i nie zgłaszał żadnych zastrzeżeń. Z tego względu odwołujący wniósł o uchylenie zaskarżonej decyzji w całości i umorzenie postępowania, a ewentualnie o uchylenie zaskarżonej decyzji w całości i orzeczenie, że nie obciąża go obowiązek zwrotu świadczeń pobranych za ww. okres.

Organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania.

Sąd Okręgowy w Białymstoku wyrokiem z 31 października 2018 r. oddalił odwołanie.

Sąd Okręgowy ustalił, że K. K., na podstawie decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z 4 maja 2009 r., miał przyznane od 1 marca 2009 r. prawo do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy. W pouczeniu do decyzji wskazano, że w razie zbiegu prawa do dwóch lub więcej świadczeń emerytalno-rentowych wypłacie podlega tylko jedno ze świadczeń – wyższe lub wybrane przez emeryta-rencistę oraz, że należy powiadomić o pobieraniu emerytury-renty z innego tytułu lub przyznanej przez inny organ. Na podstawie decyzji Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddziału (...) w B. z 14 marca 2016 r. K. K. przyznano emeryturę rolniczą od 1 lutego 2016 r. Decyzja zawierała pouczenie, z którego wynikało, że K. K. jest obowiązany w ciągu 14 dni powiadomić jednostkę organizacyjną Kasy o przyznaniu emerytury lub renty przez inny organ rentowy w celu ustalenia, czy nie zachodzą okoliczności powodujące zawieszenie emerytury i renty lub zmniejszenie jej wysokości.

12 marca 2018 r. K. K. złożył do ZUS wnioski o obliczenie i pobieranie zaliczki na podatek dochodowy bez kwoty miesięcznego zmniejszenia, podając, że pobiera świadczenie o symbolu (...). Mając powyższe na względzie organ rentowy zwrócił się do Oddziału KRUS o wskazanie danych dotyczących świadczenia pobieranego przez K. K. oraz informacji w zakresie zbiegu do świadczeń. Z informacji uzyskanej w toku postępowania wyjaśniającego z Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddział (...) w B. wynikało, że K. K. ma ustalone prawo do emerytury rolniczej od 1 lutego 2016 r. i nie przysługuje prawo do świadczenia zbiegowego, lecz wypłata jednego wybranego świadczenia. W związku ze złożeniem przez K. K. oświadczenia o wyborze emerytury rolniczej wypłacie podlega emerytura z KRUS. Decyzją z 13 kwietnia 2018 r. (...) Oddział w B. wstrzymał wypłatę renty z tytułu niezdolności do pracy od 1 maja 2018 r., wskazując, że przysługuje K. K. prawo wyboru tylko jednego świadczenia, tj. emerytury rolniczej albo renty z tytułu niezdolności do pracy. Zaskarżoną decyzją ZUS zobowiązał K. K. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres 1 maja 2017 r. do 30 kwietnia 2018 r. w łącznej kwocie 9 044,70 zł tytułem otrzymanej renty z tytułu niezdolności do pracy.

Sąd Okręgowy podkreślił, że na podstawie art. 96 ust. 2 Ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych odrębne przepisy określają prawo do pobierania świadczeń w razie zbiegu u jednej osoby prawa do emerytury lub renty z prawem do emerytury lub renty z ubezpieczenia społecznego rolników. W tym zakresie Sąd odwołał się do art. 33 ust. 1-2a Ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 2336). Z kolei na podstawie art. 138 ust. 1 Ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 1270) przywołał definicję nienależnie pobranego świadczenia, przesłanki zwrotu nienależnie pobranego świadczenia i okres, za jaki takie świadczenie należy zwrócić. Sąd zaznaczył, że w świetle art. 84 ust. 11 Ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła organ wypłacający te świadczenia o zająciu okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty, a mimo to świadczenia były nadal wypłacane, kwoty nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych podlegają zwrotowi bez odsetek.

Sąd podkreślił, że zgodnie z ugruntowanym orzecnictwem Sądu Najwyższego nienależnie pobrane świadczenie w rozumieniu art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy emerytalnej to świadczenie wypłacane mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczenia na skutek okoliczności leżących po stronie ubezpieczonego. Inaczej mówiąc, nie można przyjąć, aby doszło do nienależnego pobrania świadczenia, jeżeli jego wypłata (mimo zaistnienia wskazanych okoliczności) nastąpiła z przyczyn niezależnych od ubezpieczonego. Mogą to być zarówno przyczyny leżące po stronie organu rentowego (błąd) lub niezależne od tego organu. Sąd Najwyższy zważył, że na podstawie art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych można żądać zwrotu świadczenia, jeżeli osoba pobierająca była pouczona o braku prawa do ich pobierania. Pouczenie musi być należyte, czyli wyczerpujące i wyraźnie wskazujące okoliczności w jakich dochodzi do nienależnego pobrania świadczenia, dokonane w taki sposób, aby było zrozumiałe dla osoby, do której było skierowane. Pouczenie nie może być abstrakcyjne, obciążone brakiem konkretności (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 17 listopada 1998 r., II URN 46/95 i z 17 lutego 2005 r., II UK 440/03). Może ono polegać na przytoczeniu przepisów określających okoliczności,

w których dojdzie do utraty prawa do świadczenia, ale musi być na tyle zrozumiałe, by świadczeniobiorca mógł je odnieść do własnej sytuacji (wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 24 kwietnia 2013 r., III AUa 842/12).

Sąd Okręgowy wskazał, że Sąd Apelacyjny w Białymstoku w wyroku z 5 marca 2014 r. (III AUa 1319/13) podkreślił, że warunkiem uznania świadczenia za nienależnie pobrane jest pouczenie o okolicznościach, których wystąpienie w czasie pobierania świadczenia powoduje jego utratę (w całości lub w części). Pouczenie o takich okolicznościach nie może odnosić się indywidualnie do pobierającego świadczenie, gdyż nie da się przewidzieć, które z różnorodnych okoliczności wystąpią u konkretnego świadczeniobiorcy. W tym sensie wystarczające jest przytoczenie przepisów określających te okoliczności. Jednakże pouczenie musi być na tyle zrozumiałe, aby pobierający świadczenie mógł je odnieść do własnej sytuacji. Ponieważ pouczenie dotyczy zmian w stanie faktycznym i prawnym w stosunku do stanu istniejącego w dacie przyznania świadczenia, pobierający świadczenie musi mieć możliwość skonfrontowania zmian, jakie zaszły w jego przypadku, z treścią pouczenia.

Za bezsporne Sąd uznał to, że K. K. na podstawie decyzji KRUS z 14 marca 2016 r. nabył od 1 lutego 2016 prawo do emerytury rolniczej, które to świadczenie nadal pobiera. Wynika to ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, a przede wszystkim z wyjaśnień odwołującego, akt ZUS, w tym informacji nadesłanej z KRUS, oraz z akt KRUS. Nadto odwołujący otrzymał stosowne pouczenia w decyzji o przyznaniu renty z tytułu niezdolności do pracy i w decyzji o przyznaniu emerytury rolniczej. W ocenie Sądu pouczenia te są jednoznaczne, wyczerpujące i prawidłowe. Są one sformułowane w sposób prosty, zrozumiały i czytelny. W tym zakresie podnieść należy, że niezaznajomienie się z pouczeniem, czy też błędne zrozumienie prawidłowego pouczenia obciąża świadczeniobiorcę (por. Komentarz do art. 138 Ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, [w:] K. Antonów, M. Bartnicki, Ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Komentarz, Zakamycze, 2004 r., LEX). W przypadku prawidłowego pouczenia niedoczytanie bądź niedokładne odczytanie pouczenia przez świadczeniobiorcę jest okolicznością obciążającą.

Odwołujący twierdził wprawdzie, że poinformował osobiście ZUS w lutym 2016 r. o uzyskaniu emerytury rolniczej, jednakże w aktach rentowych ZUS do marca 2018 r. brak jakichkolwiek danych o powiadomieniu ZUS w zakresie przyznania emerytury rolniczej w formie złożenia pisma, złożenia lub okazania decyzji KRUS o przyznaniu emerytury. Sąd zaznaczył, że z uwagi na wskazanie błędnych danych dla KRUS Oddział (...) w B. przez Oddział ZUS w P. oraz złożenie przez odwołującego 12 marca 2018 r. w ZUS informacji o pobieraniu emerytury rolniczej z KRUS poprzez złożenie wniosku o obliczenie i pobieranie zaliczki na podatek dochodowy bez kwoty miesięcznego zmniejszenia, zgodnie z art. 138 ust. 4 nie można było w stosunku do jego osoby żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń za okres dłuższy niż 12 miesięcy, co organ rentowy prawidłowo zastosował w niniejszej sprawie.

W tych okolicznościach Sąd uznał, że zostały spełnione przesłanki określone w art. 138 ust. 2 pkt 1 i ust. 4 Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych uzasadniające żądanie zwrotu nienależnego świadczenia za wskazany w zaskarżonej decyzji okres. Sąd dodał, że podnoszone przez odwołującego okoliczności związane z sytuacją finansową i rodzinną powinny zostać zgłoszone do ZUS w ramach odrębnego wniosku i rozpoznane przez organ rentowy odrębną decyzją na podstawie art. 138 ust. 6 Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

K. K. złożył apelację od wyroku Sądu Okręgowego. Zaskarżył wyrok w całości i zarzucił niedokładne rozpoznanie sprawy. Stwierdził, że obowiązek zwrotu świadczenia spoczywa na osobie, która przyjęła świadczenie w złej wierze, mającej świadomość braku należności. Natomiast on poinformował KRUS i ZUS o jednoczesnym prawie do świadczeń z tych instytucji, ale na tę okoliczność nie posiada żadnego potwierdzenia pisemnego. Odwołujący wskazał, że nie przeczytał pouczenia zawartego w decyzji, ale udał się do urzędu po to, aby zostały wyjaśnione mu te przepisy i to, czy może pobierać oba świadczenia jednocześnie. Uznaje za niesprawiedliwe obarczanie go winą za zaistniałą sytuację. Z tego względu wniósł o uchylenie wyroku w całości i uznanie, że nie obciąża go zwrot świadczeń pobranych za okres od 1 maja 2017 r. do 30 kwietnia 2018 r. Na rozprawie apelacyjnej 14 lutego 2019 r. wniósł również o umorzenie spornych należności.

Sąd Apelacyjny ustalił i zważył:

Apelacja nie zasługuje na uwzględnienie.

W pierwszej kolejności należy wyjaśnić, że Sąd nie mógł rozpoznać w tym postępowaniu żądania K. K. w zakresie umorzenia należności z tytułu pobranego nienależnie świadczenia rentowego w zbiegu z emeryturą rolniczą za okres od 1 maja 2017 r. do 30 kwietnia 2018 r. W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych przedmiot rozpoznania sprawy sądowej wyznaczony jest treścią konkretnej decyzji organu rentowego, od której wniesiono odwołanie (art. 477⁹ i art. 477¹⁴ Kodeksu postępowania cywilnego) i tylko w tym zakresie podlega ona kontroli sądu zarówno pod względem jej formalnej poprawności, jak i merytorycznej zasadności. Wynika z tego, że postępowanie sądowe zmierza do kontroli prawidłowości lub zasadności zaskarżonej decyzji, a w związku z tym wykluczone jest rozstrzygnięcie przez sąd, niejako w zastępstwie organu rentowego, żądań zgłaszanych w toku postępowania odwoławczego, które nie były przedmiotem zaskarżonej decyzji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 22 lutego 2012 r., II UK 275/11, LEX nr 1215286; postanowienie Sądu Najwyższego z 18 stycznia 2008 r., II UZ 43/07, LEX nr 442809; wyrok Sądu Najwyższego z 18 lutego 2010 r., III UK 75/09, OSNP 2011 nr 15-16, poz. 215). Oznacza to, że skoro odwołujący odwołał się od konkretnej decyzji, w której organ rentowy zobowiązał do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, to przedmiotem zaskarżenia była kwestia prawidłowości rozstrzygnięcia zawartego w tej konkretnej decyzji i tylko ta kwestia mogła być przedmiotem rozpoznania w postępowaniu wszczętym odwołaniem od zaskarżonej decyzji.

Analizując stan faktyczny sprawy należy podkreślić, że renta z tytułu niezdolności do pracy była wypłacona K. K. za okres od 1 lutego 2016 r. do 30 kwietnia 2018 r. w łącznej kwocie 19 740,83 zł, pomimo że od 1 lutego 2016 r. przyznano K. K. prawo do emerytury rolniczej z KRUS. Przepisy prawne nie przewidują możliwości łącznego pobierania tych dwóch świadczeń. Stosownie do art. 96 ust. 2 Ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 1383 ze zm.) odrębne przepisy określają prawo do pobierania świadczeń w razie zbiegu u jednej osoby prawa do emerytury lub renty z prawem do emerytury lub renty z ubezpieczenia społecznego rolników. Tymi przepisami jest m.in. art. 33 ust. 2 Ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. z 2016 r. poz. 277), zgodnie z którym w razie zbiegu prawa do emerytury lub renty przysługującej na podstawie tej ustawy z prawem do emerytury lub renty z innego ubezpieczenia społecznego, uprawnionemu wypłaca się jedno wybrane przez niego świadczenie, z zastrzeżeniem ust. 4. Ustęp 4 tego przepisu odsyła do odrębnych przepisów, które regulują prawo do pobierania określonych świadczeń w razie zbiegu u jednej osoby prawa do emerytury lub renty z ubezpieczenia rolniczego z prawem do świadczeń wymienionych w tym przepisie. Niewątpliwie jednak ustęp 4 art. 33 nie odnosi się do zbiegu renty z ZUS z emeryturą z KRUS. Oznacza to, że odwołujący nie mógł pobierać jednocześnie renty z tytułu niezdolności do pracy z ZUS i emerytury rolniczej z KRUS w spornym okresie od 1 lutego 2016 r. do 30 kwietnia 2018 r.

Zgodnie z art. 52 ust. 2 Ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników zasady zwrotu nienależnie pobranych świadczeń oraz ustalania odsetek za opóźnienia w wypłacie świadczeń określają przepisy emerytalne oraz przepisy ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o świadczeniach pieniężnych w razie choroby i macierzyństwa. W świetle art. 138 ust. 2 pkt 1 o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 (które podlega zwrotowi) uważa się świadczenia wypłacone, mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczone o braku prawa do ich pobierania. Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego (wyrok Sądu Najwyższego z 28 czerwca 2005 r., III UK 63/05; wyrok Sądu Najwyższego z 3 lutego 2016 r., I UK 63/15) zwrot „była pouczone o braku prawa” nie może być rozumiany dosłownie. Chodzi tu o klasyczne pouczenie, w którym organ rentowy informuje ubezpieczonego, że utraci prawo do świadczenia, gdy wystąpią okoliczności, które zgodnie z przepisami prawa spowodują utratę tego prawa. Pouczenie musi być na tyle zrozumiałe, by pobierający świadczenie mógł odnieść je do swojej sytuacji, jednak nie musi odnosić się do indywidualnie pobierającego świadczenie, gdyż nie da się przewidzieć, które z okoliczności wystąpią u konkretnego świadczeniobiorcy (wyrok Sądu Najwyższego z 11 stycznia 2005 r., I UK 136/04). Pouczenie może polegać na przytoczeniu przepisów określających te okoliczności, ale musi być na tyle zrozumiałe, aby ubezpieczony

mógł je odnieść do własnej sytuacji (wyroki Sądu Najwyższego: z 14 marca 2006 r., I UK 161/05; z 10 czerwca 2008 r., I UK 394/07; z 25 czerwca 2010 r., II UK 66/10). Zważywszy na funkcję, jaką pouczenie odgrywa w normatywnej konstrukcji nienależnie pobranego świadczenia, warunkiem uznania, że ubezpieczony pobrał takie nienależne świadczenie, jest ustalenie przez sąd, że pobierający świadczenia wiedział (został pouczony) „o braku prawa do ich pobierania” (wyroku Sądu Najwyższego z 4 września 2007 r., I UK 90/07). Trzeba jednak zaznaczyć, że organ rentowy ma obowiązek pouczyć ubezpieczonego o okolicznościach, których wystąpienie w czasie pobierania świadczeń powoduje utratę prawa do świadczeń, gdy wydaje decyzje przyznającą świadczenie. Nie ma natomiast takiego obowiązku przy wydawaniu kolejnych decyzji dotyczących przyznanego już świadczenia, chyba że zaszły zmiany prawa wpływające na prawo ubezpieczonego przyznane wcześniejszą decyzją lub gdyby treść decyzji mogła wywołać wątpliwości co do przesłanek nabycia lub posiadania prawa do świadczeń (wyrok Sądu Najwyższego z 3 lutego 2016 r., I UK 63/15).

Sąd Okręgowy zasadnie stwierdził, że odwołujący był właściwie pouczony o obowiązku zawiadomienia organu rentowego m.in. o pobieraniu emerytury lub renty z innego tytułu przyznanych przez inny organ. Wynika to choćby z punktu VIII podpunktu 3 Pouczenia umieszczonego na decyzji ZUS z 4 maja 2009 r., na podstawie której przyznano odwołującemu prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy od 1 marca 2009 r. do 30 kwietnia 2010 r. Takie samo pouczenie zawarto w decyzji ZUS z 5 marca 2010 r. o przeliczeniu renty, decyzji ZUS z 25 marca 2010 r. o przyznaniu renty na dalszy okres, decyzji ZUS z 2 kwietnia 2012 r. o wznowieniu wypłaty renty, decyzji ZUS z 5 grudnia 2012 r. i z 12 listopada 2014 r. o ustaleniu prawa do renty na dalszy okres, decyzji ZUS z 3 kwietnia 2015 r. o przeliczeniu renty, decyzji ZUS z 21 marca 2016 r. i z 7 marca 2017 r. o przeliczeniu renty. Ponadto, w skierowanej do odwołującego decyzji KRUS z 14 marca 2016 r. o przyznaniu mu emerytury rolniczej również poinformowano go o obowiązku poinformowania KRUS o przyznaniu emerytury lub renty przez inny organ rentowy. Te pouczenia organów rentowym o okolicznościach, które powodowałyby utratę prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, były jasne i precyzyjne. Wprawdzie w treści pouczeń umieszczonych w tych decyzjach wymieniono rozmaite okoliczności skutkujące utratą bądź zawieszeniem prawa do świadczeń, jednak okoliczności te zostały zdefiniowane w sposób czytelny, wyraźny i niepowodujący trudności z przypisaniem ich do konkretnej sytuacji faktycznej. Niewątpliwie zatem K. K. był właściwie pouczony o okolicznościach powodujących ustanie, zawieszenie lub wstrzymanie wypłaty świadczenia rentowego. To z kolei pozwala uznać, że nienależnie pobierał rentę z ZUS od momentu przyznania emerytury rolniczej z KRUS.

Okres, za który skarżący jest zobowiązany do zwrotu świadczenia, określa art. 138 ust. 4 Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Zgodnie z tym przepisem nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń za okres dłuższy niż 12 miesięcy, jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła organ rentowy o zajściu okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, a mimo to świadczenia były jej nadal wypłacane, w pozostałych zaś wypadkach - za okres dłuższy niż 3 lata, z zastrzeżeniem ust. 5. Zgodnie zaś z art. 84 ust. 11 Ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2016 r., poz. 963 ze zm.), jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła organ wypłacający te świadczenia o zajściu okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty, a mimo to świadczenia były nadal wypłacane, kwoty nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych podlegają zwrotowi bez odsetek.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego organ rentowy zasadnie zobowiązał odwołującego do zwrotu nienależnie pobranej renty z tytułu niezdolności do pracy jedynie za okres 12 miesięcy od dnia wydania decyzji i bez odsetek. Z analizy dokumentacji zawartej w aktach Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego wynika, że odwołujący pobierał oba świadczenia od lutego 2016 r. do kwietnia 2018 r., ale nie można uznać, że nastąpiło to z winy odwołującego, w szczególności wskutek niepoinformowania tych instytucji o pobieraniu tych świadczeń. W podpunkcie 5 punktu II wniosku z 11 lutego 2016 r. o emeryturę rolniczą z KRUS odwołujący zamieścił informację o pobieraniu świadczenia wypłacanego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Należy zatem wywieść, że od 2016 r. KRUS wiedział o pobieraniu przez odwołującego świadczenia innego niż to, które miał mu wypłacać KRUS. W aktach KRUS znajduje się nawet zaświadczenie Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wystawione 26 stycznia 2016 r. i złożone do KRUS 15 lutego 2016 r. dotyczące tego, że K. K. pobiera rentę z tytułu niezdolności do pracy od 1 marca 2009

r. W dodatku KRUS przeprowadzał postępowanie wyjaśniające z ZUS w zakresie zbiegu uprawnień do świadczeń, a następnie decyzją z 14 marca 2016 r. przyznał odwołującemu emeryturę rolniczą od 1 lutego 2016 r. Wydając jednak taką decyzję, wiedział (a przynajmniej przy zachowaniu należytej staranności powinien wiedzieć) o pobieraniu przez odwołującego renty z tytułu niezdolności do pracy. Pomimo tej wiedzy, nie poinformował ZUS o przyznaniu emerytury rolniczej, ani nie wezwał odwołującego do złożenia oświadczenia o wyborze świadczenia, które odwołujący chciałby otrzymywać, bądź oświadczenia o wypłacie tego ze świadczeń, które według tego organu jest najkorzystniejsze. Takie wezwanie skierował do odwołującego dopiero 20 marca 2018 r., a 29 marca 2018 r. do KRUS dotarło oświadczenie odwołującego o wyborze emerytury rolniczej jako świadczenia korzystniejszego niż renta z ZUS. Jeżeli zatem ani ZUS, ani KRUS nie podjęli działań związanych z ustaleniem, czy odwołującemu przysługuje prawo do obu świadczeń, to odwołujący mógł być przeświadczony o tym, że przysługuje mu prawo do obu tych świadczeń, zwłaszcza, że we wniosku o emeryturę rolniczą wskazał, że pobiera świadczenie wypłacane przez ZUS.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego poinformowanie KRUS w 2016 r. o pobieraniu renty z ZUS zasadnie zostało rozstrzygnięte na korzyść odwołującego, w ten sposób, że została spełniona przesłanka poinformowania, o której mowa w art. 138 ust. 4 Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Wprawdzie odwołujący nie zawiadamał wprost ZUS o przyznaniu mu prawa do emerytury rolniczej, niemniej jednak ubiegając się o prawo do tej emerytury poinformował KRUS o tym, że pobiera rentę z tytułu niezdolności do pracy wypłacaną przez ZUS. W ocenie Sądu Apelacyjnego, gdyby KRUS zachował należytą staranność przy ocenie wniosku o emeryturę rolniczą, to zobowiązałby odwołującego do wyboru jednego z przysługujących mu świadczeń przynajmniej w momencie wydania decyzji o przyznaniu emerytury rolniczej, a nie dopiero 20 marca 2018 r., czyli po dwóch latach od pobierania tego świadczenia.

Nienależyta staranność przejawia się również w działaniu ZUS. Należy zwrócić uwagę, że ZUS był poinformowany przez KRUS o złożeniu przez odwołującego wniosku o emeryturę rolniczą, stąd KRUS przeprowadzał postępowanie wyjaśniające w tym zakresie. Przed tym jednak, bo 25 stycznia 2016 r., odwołujący złożył do ZUS wniosek o wydanie zaświadczenia w sprawie świadczeń przyznanych przez ZUS, w którym poinformował, że zaświadczenie takie chce przedłożyć do KRUS w B. w związku z ubieganiem się o świadczenie z KRUS. ZUS wiedział zatem (a przynajmniej powinien był wiedzieć), że odwołujący będzie ubiegać się o świadczenie z KRUS i że w razie jego przyznania odwołującemu będzie przysługiwało prawo do jednego świadczenia. Mimo tego, ZUS dalej wydawał decyzje o przeliczeniu świadczenia rentowego z ZUS (przyznanego odwołującemu na stałe). Jak wynika zaś z akt KRUS, ZUS aktywnie uczestniczył w postępowaniu wyjaśniającym prowadzonym przez KRUS w zakresie ustalenia uprawnień odwołującego do emerytury rolniczej. Dopiero jednak po złożeniu przez odwołującego wniosku o obliczenie i pobieranie zaliczki na podatek dochodowy bez kwoty miesięcznego zmniejszenia, w którym poinformował on ZUS o pobieraniu emerytury rolniczej (z podaniem symbolu świadczenia), ZUS wystąpił do KRUS z informacją o ustaleniu prawa do zbiegu świadczeń z KRUS i ZUS. Z akt ZUS i KRUS wynika, że do tego czasu ZUS nie podjęło starań o uzyskanie informacji o świadczeniach z KRUS, mimo że miał wiedzę, że odwołujący o takie świadczenie będzie się ubiegać. Gdyby jednak organ ten działał właściwie, to w 2016 r. wiedziałby o emeryturze rolniczej, którą KRUS wypłacał odwołującemu od 1 lutego 2016 r. Ponadto w dokumentacji wewnętrznej ZUS z czerwca i lipca 2018 r. przyznano, że jednoczesne pobieranie renty i emerytury było spowodowane błędem pracownika ZUS, który wysłał do KRUS informację o ubieganiu się przez odwołującego o emeryturę z ZUS na podstawie art. 24 Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

W świetle tych okoliczności brak należytej staranności KRUS w rozpatrzeniu wniosku odwołującego o emeryturę rolniczą i poinformowaniu ZUS o przyznaniu odwołującemu emerytury rolniczej oraz brak należytej staranności ZUS związanej ze uzyskaniem informacji z zakresie wystąpienia ewentualnego zbiegu świadczeń powoduje, że odwołujący mógł pozostawać w przeświadczeniu o prawie jednoczesnego pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy i emerytury rolniczej. Przy dołożeniu należytej staranności obie wskazane instytucje powinny wiedzieć w marcu 2016 r. o prawie odwołującego do dwóch różnych świadczeń.

W tych okolicznościach Sąd Apelacyjny uznaje, że obowiązek zwrotu przez odwołującego renty z tytułu niezdolności do pracy zasadnie został ograniczony – na podstawie art. 138 ust. 4 Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu

ubezpieczeń Społecznych – do kwot świadczeń pobranych za okres 12 miesięcy. Uchwałą 7 sędziów Sądu Najwyższego z 16 maja 2012 r. (wydaną na gruncie art. 138 ust. 4 Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu ubezpieczeń Społecznych) w sprawie o sygnaturze akt III UZP 1/12, rozstrzygnięto, że trzyletni (dwunastomiesięczny) okres, za który organ rentowy może żądać zwrotu nienależnie pobranych świadczeń na podstawie art. 138 ust. 4 tej ustawy, obejmuje okres do ostatniej wypłaty (pobrania) nienależnego świadczenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z 15 kwietnia 2013 r., I UK 598/12). Zdaniem Sądu Apelacyjnego w taki sposób należy również obliczyć 12 miesięcy, za który odwołujący powinien zwrócić nienależnie wypłaconą mu przez ZUS rentę z tytułu niezdolności do pracy. Skoro ZUS wypłacał odwołującemu świadczenie rentowe do 30 kwietnia 2018 r., to odwołujący jest zobowiązany do zwrotu nienależnie pobranej renty z tytułu niezdolności do pracy jedynie za okres od 1 maja 2017 r. do 30 kwietnia 2018 r.

Jak wskazano wyżej, Sąd rozpoznający sprawę o zwrot świadczenia rentowego nie mógł odnieść się do żądania odwołującego o odstąpienie od zwrotu nienależnie pobranego świadczenia. Odwołujący może wystąpić do ZUS z takim wnioskiem (albo też wnioskiem o rozłożenie nienależnie pobranego świadczenia na raty). Po rozpatrzeniu takiego wniosku ZUS wyda odpowiednią decyzję, od której w razie niekorzystnego rozstrzygnięcia będzie służyło prawo do złożenia odwołania do sądu.

Mając powyższe na uwadze, apelacja podlega oddaleniu na podstawie art. 385 Kodeksu postępowania cywilnego.

SSA Sławomir Bagiński SSA Alicja Sołowińska SSA Dorota Elżbieta Zarzecka